

УДК: 631.15/.16:633.1:664.6/7

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЗЕРНОВОГО ТА ЗЕРНОПЕРЕРОБНОГО ВИРОБНИЦТВА

О.П. Петренко

Одеський державний аграрний університет

***Ключові слова:** управління, зернове виробництво, зернопереробне виробництво, глобалізація.*

***Анотація.** Розглянуто умови управління розвитком зернового та зернопереробного виробництва та особливості функціонування ринку зерна. Розкрито сучасний стан функціонування ринку зерна та продукції його промислової переробки. Зроблені відповідні висновки щодо ефективного функціонування ринку зерна.*

Вступ. Важливість науково-прикладного опрацювання проблеми управління розвитком зернового та зернопереробного виробництва спричинена їх значимістю для забезпечення продовольчої безпеки країни та можливістю країни внести вагомий вклад у розв'язанні світової продовольчої кризи, обриси якої все чіткіше проявляються на тлі глобальних фінансово-економічних негараздів. При цьому вагомими постають перспективи використання в зерновому та зернопереробному виробництві інноваційної діяльності в якості одного із пріоритетних напрямів національного економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні, методологічні та прикладні аспекти управління аграрним виробництвом на сучасному етапі його розвитку розкриваються в працях В.Г. Андрійчука, І.Ф. Баланюка, О.М. Бородіної, Ю.О. Луценка, П.Т. Саблука, І.Г. Ушачова, Д.Ф. Харківського, В.В. Юрчишина, К.І. Якуби та інших вчених. Інноваційні положення щодо аграрного сектора, в тому числі в контексті управління його зерновим господарством, висвітлюються в працях В.В. Клочана, Л.Г.

Мельник, М.П. Сахацького, Л.М. Худолій, О.М. Шпичака та інших дослідників. Проте, сформувавши наукову основу управління зерновим та зернопереробним виробництвом, вказаними науковцями не враховується характер проблем, що постає перед досліджуванним зерновим господарством в світлі змін його оточуючого середовища та офіційно визначених пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

Метою проведеного дослідження є надійне теоретико-методичне забезпечення управління розвитком зернового та зернопереробного виробництва для посилення конкурентоспроможності його продукції на внутрішньому та світовому ринках.

Результати досліджень. Логіка дослідження управління розвитком зернового та зернопереробного виробництва полягає в тому, що дана сфера господарювання є відкритою, складною, соціально-економічною бізнес-системою, рівень економічної ефективності якої значною мірою залежить від існуючих макроекономічних та мікроекономічних чинників. При цьому досить вагомим постає вплив, здійснюваний нормативно-правовими актами, що регламентують виробничо-господарську діяльність виробників зерна та хліба, а також науково-дослідну роботу. Значимими є загальні економічні фактори, стан та тенденції розвитку національної економіки в цілому, її сільського господарства та зернового господарства зокрема.

Ознайомлення зі статистичними даними економічного розвитку сільського господарства показують, що індекс обсягу сільськогосподарського виробництва в січні-лютому 2012 р. порівняно з відповідним періодом 2011 р. становив 100,4 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 101,8 %, у господарствах населення – 99,1%. Середні ціни продажу аграрної продукції сільськогосподарськими підприємствами за всіма напрямками реалізації за січень-лютий 2012 р. порівняно з відповідним періодом 2011 р. зросли на 10 %, у т.ч. продукції тваринництва – на 25 %, рослинництва – знизилася на 11 %. Станом на 1 березня 2012 р. в сільськогосподарських

підприємствах (крім малих) та підприємствах, що здійснюють зберігання, переробку зернових культур, було в наявності 21,0 млн. т зерна (на 69% більше проти 1 березня 2011 р.), у т.ч. 8,1 млн. т пшениці, 2,1 млн. т ячменю, 9,7 млн. т кукурудзи, 0,2 млн. т жита [1].

Такий поточний стан справ зумовлено тим, що розвиток зернового та зернопереробного виробництва здійснюється в ринкових умовах та регламентується державною аграрною політикою. Безпосередньо розвиток ринку зерна відбувається в полі Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні». Визначаючи пріоритетний характер зернового сектора економіки в агропромисловому комплексі, даний нормативно-правовий акт спрямований на створення правових, економічних та організаційних умов конкурентоспроможного виробництва і формування ринку зерна для забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому та фуражному зерні, нарощування його експортного потенціалу [2].

Виробництво зерна та його переробка має багатоплановий профіль. Так, згідно законодавства, виробництво зерна являє собою діяльність сільськогосподарських товаровиробників, що пов'язана з вирощуванням зерна, забезпеченням внутрішніх потреб України у насінневому матеріалі, зерні для продовольчих, фуражних та технічних цілей, поліпшенням його якості, створенням експортного потенціалу ринку зерна, а також гарантуванням продовольчої безпеки держави за рахунок розвитку власного зернового господарства. Тим самим чітко фіксується, з одного боку, вагомість функціонування зернового господарства для внутрішніх потреб, а з іншого – стратегічний характер експортного орієнтування галузі на освоєння її продукції світового ринку.

Зерно та продукти його промислової переробки в якості товару виступають основою складовою ринкової політики відповідних товаровиробників. Для уникнення неоднозначності при трактуванні сутності та змісту зерна як такого, законом визнається, що поняття «зерно» являє собою плоди зернових, зернобобових та олійних культур, які

використовуються для харчових, насіннєвих, кормових та технічних цілей. При цьому поняття «зерно продовольче» характеризує зерно, що використовується для переробки та виготовлення харчових продуктів. Тоді як «зерно технічного призначення» є таке зерно, що призначене для промислової переробки на інші продукти (спирт, крохмаль, медичні препарати тощо). Крім цього відбиття терміну «зерно фуражне» представляє те зерно, що належить до групи фуражних та інших зернових культур, які призначені для годівлі худоби та птиці у вигляді комбікормів, дерті тощо [2]. Продукти переробки зерна представлені у вигляді борошна, круп, хлібобулочних та макаронних виробів, комбікормів, а також побічних продуктів переробки зерна.

Маючи харчове, насіннєве, кормове та технічне призначення, якість зерна та продуктів його переробки характеризує сукупність їх споживчих властивостей, які відповідають вимогам державних стандартів, технічних умов, фітосанітарних і ветеринарно-санітарних норм та інших нормативних документів, що стосуються конкретним умовам використання досліджуваних ринкових товарів.

Різноманітний характер призначень товарів зернового виробництва та промислової переробки його продукції поєднується з процесами формування та прискореним розвитком ринкових відносин в аграрному секторі та в господарському комплексі. Звідси витікає потреба конкретизації сутності ринку зерна, яка трактується як система товарно-грошових відносин, що виникають між його суб'єктами в процесі виробництва, зберігання, торгівлі та використання зерна на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації зерна та визначення цін, а також державного контролю за його якістю та зберіганням. Інфраструктура такого ринку представлена комплексом виробничих і невиробничих формувань, які забезпечують умови виробництва зерна, його заготівлі, зберігання, переробки, реалізації, страхування, кредитно-фінансові та інші послуги [2]. Будучи сферою безпосереднього обміну грошей на товари і

навпаки (товари на гроші), ринок зернових товарів ефективно функціонує лише у взаємозв'язку з іншими ринками – фінансів, кредитів, послуг, інформації, капіталів, праці тощо.

Ринок зерна має власний предмет, організацію, розподіл, комунікацію тощо [3, с. 74]. Водночас з іншими ринками його поєднує економічна незалежність та рівність суб'єктів зернових ринкових процесів; самостійність зернових покупців і продавців; можливість на власний розсуд вибирати ринкових партнерів та реагувати на вимоги зернового ринку; здійснення ціноутворення під впливом попиту та пропозиції, згідно здійснюваної державної регуляторної політики; конкуренція, що має місце як між продавцями зерна, так і серед його покупців.

Розвиток та ефективне функціонування ринку зерна та продукції його промислової переробки покликані забезпечити продовольчу безпеку держави; формувати сприятливу для зернового виробництва та промислової переробки його продукції інвестиційну, кредитну, податкову та митну політику; раціоналізувати структуру та підвищувати ефективність зернового та зернопереробного виробництва з урахуванням потенціалу природно-кліматичних умов та ринкової кон'юнктури; забезпечувати функціонування ринку зерна на засадах поєднання вільної конкуренції та державного регулювання з метою збалансування інтересів суб'єктів господарювання та держави; здійснювати державний контроль за якістю зерна, продуктів його переробки та сортового насіння; стабілізувати ринкові ресурси зерна; нарощувати зерновий експортний потенціал. Досягнення такого соціально-економічного результату передбачає, по-перше, визнання пріоритетності розвитку ринку зерна; по-друге, впровадження механізму заставних закупок зерна; по-третє, впровадження інтервенційних операцій на ринку зерна; по-четверте, визначення порядку експорту та імпорту зерна та продуктів його переробки за міжнародними договорами [2]. Таким чином зернове та зернопереробне виробництво має вивірені стратегічні цілі та визначені шляхи їх досягнення.

Зазначена регламентація демонструє прихильність державних владних органів до імплементації в зерновий ринок сучасних ринкових важелів. Водночас практика змін та корективів порядку експорту та імпорту зерна та продуктів його переробки, що має місце в Україні, показує наявність «ручного управління» в даній сфері, що породжує соціально-економічні проблеми у виробників зернової продукції з її збутом на світовому ринку. Це підтверджують факти значного зростання обсягів зерна, що знаходиться на зберіганні у продавців на 1 березня 2011 р. Так безпосередньо в сільськогосподарських підприємствах на вказану дату зберігалось 9,9 млн. т зерна (на 78 % більше ніж у попередньому році), у т.ч. 3,7 млн. т пшениці, 1,4 млн. т ячменю, 4,0 млн. т кукурудзи, 0,1 млн. т жита [1]. Отже за наявності не задоволеного на світовому ринку попиту на зернову продукцію, зростання обсягів її зберігання товаровиробниками стримує отримання ними коштів та не дозволяє здійснювати належним чином розширене відтворення. Про понесені фінансові втрати зернових товаровиробників через «притримування» їх продукції в межах країни свідчить зниження цін на продукцію рослинництва.

Висновки.

1. Управління розвитком зернового та зернопереробного виробництва являє собою цілеспрямований вплив на учасників зернового ринку з метою досягнення відповідних соціально-економічних цілей.

2. Ефективне функціонування ринку зерна та продукції його промислової переробки забезпечує продовольчу безпеку держави; формує інвестиційну привабливість зернового господарства країни; удосконалює структуру зернового та зернопереробного виробництва згідно запитів споживачів.

3. Державна регламентація ринку продукції зернового та зернопереробного виробництва повинна здійснюватися на основі гармонізації соціально-економічних інтересів суспільства та виробників

зерна.

Подальші дослідження будуть спрямовані на удосконалення управління ринку зерна та продукції його промислової переробки

Література

1. Урядовий кур'єр//Економіка України за 2011 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-ukrayini-za-sichen-serpen-2011-roku/>
2. Закон України «Про зерно та ринок зерна в Україні» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002.- N 35, ст. 258.
3. Сахацький М.П. Маркетинг. Частина 1:[Навч.посібн.] / М.П.Сахацький, Г.М. Запша, Ю.С. Крутій, Л.В.Шинкарук .- Одеса: Пальміра, 2008. – 178 с.

Петренко О.П. Управление развитием зернового и зерноперерабатывающего производства

Аннотация. Рассматриваются условия управления развитием зернового и зерноперерабатывающего производства, а также особенности функционирования рынка зерна. Раскрыто современное положение функционирования рынка зерна и продукции его промышленной переработки. Сделаны соответствующие выводы относительно эффективного функционирования рынка зерна.

Ключевые слова: управление, зерновое производство, зерноперерабатывающее производство, глобализация.

Petrenko O.P. Management development of grain-producing and grain-processing production

Summary. The terms of management development of grain-producing and grain-processing production and feature of functioning of market grain are considered. The modern state of functioning of market of grain and products of him is exposed industrial processing. The proper conclusions are done in relation to the effective functioning of market of grain.

Key words: management, grain-producing and grain-processing production, globalization.